

**DEZVOLTAREA INSTITUȚIONALĂ A
UNIUNII EUROPENE –TRATATUL DE LA MAASTRICHT**

**THE EUROPEAN UNION INSTITUTIONAL DEVELOPMENT – THE MAASTRICHT
TREATY**

Vendelin Francisc GLAZER

**Catedra de Științe Sociale și Politice, Facultatea de Științe Umaniste, Politice și
Administrative, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**

Tel: 0040-257-282324

E.mail: glazer_wendel@yahoo. Com

ABSTRACT

The Maastricht Treaty establishes the objectives and the competences of the European Union. The EU has certain objectives: constantly developing a stronger union of the European countries and the promotion of economical progress and social balance, especially by creating a space with no internal crossing border, by strengthening the economical and social connection and by creating the Monetary and Economical Union, affirming its identity on an international scale, by a common defense community, strengthening the protection of citizen's interests and rights, developing an amassed cooperation in the juridical and internal businesses.

Key words: The Maastricht Treaty, European Union, institutional development, economic progress.

1. CONSIDERAȚII GENERALE

Constituită prin *Tratatul de la Maastricht*, semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993 (http://europa.eu/index_ro.htm), Uniunea Europeană marchează, după cum precizează tratatul, chiar în primul său articol, „o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni mereu mai strânsă între popoarele Europei, în care hotărârile sunt luate cât mai posibil de către cetățeni”. Prin Tratatul de la Amsterdam, fraza cu privire la hotărâri a fost reformulată astfel: „... în care hotărârile sunt luate cu cel mai mare respect posibil al principiului deschiderii și cât mai aproape de cetățeni” (Chivu 2002: 178-187). După Actul Unic European, el reprezintă cea de-a doua revizuire fundamentală a Comunității, oferind un cadru juridic unic celor trei comunități – CECO, EURATOM și CEE. Acest tratat a decis redenumirea în mod formal a Comunității Econo-

mice Europene (CEE) în Comunitatea Europeană (CE), transformând-o dintr-o entitate doar economică, într-o uniune ce dispunea și de competențe politice.

Cum Tratatul de la Maastricht din 1992 precizează, de la bun început, că Uniunea Europeană este întemeiată pe Comunitățile Europene, completate prin politicile și formele de cooperare instituite de tratat, înseamnă că el nu a desființat cele trei tratate prin care au fost create Comunitățile Europene și nu a desființat nici aceste comunități. Chiar mai mult, el a modificat tratatele constitutive și, în special, Tratatul de la Roma pentru constituirea Comunității Economice Europene, instituind *Comunitatea Europeană*, pe care a investit-o cu o competență lărgită, atribuindu-i scopuri noi, între care, și crearea unei uniuni economice și monetare¹.

Dar, Uniunea Europeană nu se întemeiază exclusiv pe Comunitățile Europene, care constituie numai unul dintre pilonii ei de susținere, ci înglobează și alte două noi domenii, în care statele membre ale Comunităților își propun să coopereze îndeaproape: politica externă și de securitate comună și, respectiv, justiția și afacerile interne (Leicu 1998: 21). Spre deosebire de primul pilon, cel comunitar, care are caracter *supranațional*, ceilalți doi au caracter *preponderent interguvernamental*.

Bazele constituționale ale Uniunii Europene, prin care s-au stabilit legăturile juridice dintre statele membre, sunt următoarele acte internaționale: Tratatul de la Paris prin care a fost creată C.E.C.O., în anul 1951; Tratatul de la Roma de constituire a C.E.E. și a C.E.E.A., din anul 1957; Tratatul pentru contopirea organelor comunitare, din 1967; Actul Unic European, din 1986; și Tratatul Uniunii Europene, de la Maastricht, din 1992, revizuit la Amsterdam, în iunie 1997, apoi la Nisa, în decembrie 2000 (http://europa.eu/index_ro.htm. ;Vese, Ivan 2001: 12)² și la Lisabona în decembrie 2007 (http://europa.eu/index_ro.htm).

2. CONSTITUIREA UNIUNII EUROPENE (1992)

Tratatul de la Maastricht, semnat la 7 februarie 1992³, este tratatul de constituire a Uniunii Europene. Uniunea Europeană se identifică și prin următoarele simboluri: un drapel - douăsprezece stelute galbene pe fond albastru, simbolizând popoarele Europei, formează un cerc, simbol al uniunii. Numărul de 12 este simbolic și nu indică numărul de state membre. Drapelul european a fost adoptat ca emblemă de către Comunitățile Europene la 26 mai 1986; un imn - „Oda bucuriei” a lui Ludwig van Beethoven a fost adoptată ca imn european de către șefii de stat și de guvern

¹ Începând cu data de 24 iulie 2002, când expiră Tratatul de la Paris pentru constituirea C.E.C.O., Comunitatea Europeană preia, odată cu bunurile și obligațiile C.E.C.O., și responsabilitatea administrării Fondului de cercetare pentru cărbune și oțel.

² Deși a fost semnat la 26 februarie 2001, ratificarea și intrarea în vigoare a tratatului au întârziat din cauza respingerii sale de către electoratul irlandez, în urma unui referendum.

³ Tratatul de la Maastricht intră în vigoare la 1 noiembrie 1993.

reuniți în cadrul Consiliului European de la Milano (iunie 1985); o zi - 9 mai este ziua Europei, în amintirea Declarației Schuman din 1950; o monedă unică - la 1 ianuarie 1999, euro a devenit moneda europeană unică. Bancnotele și monedele euro au intrat în circulație la 1 ianuarie 2002; o deviză pentru Europa: „Unitate în diversitate” (4 mai 2000).

După AUE, el reprezintă cea de-a doua revizuire fundamentală a Comunității, oferind un cadru juridic unic celor trei comunități: CECO, EURATOM și CEE.

Acest tratat a decis redenumirea în mod formal a Comunității Economice Europene (CEE) în Comunitatea Europeană (CE), transformând-o dintr-o entitate doar economică, într-o uniune ce dispunea de competențe politice.

Din punct de vedere structural, tratatul poate fi comparat cu un templu sprijinit de piloni și dominat de un fronton: frontonul indică obiectivele UE - cetățenie europeană, piață unică, integrare economică, politică externă comună; pilonul central este format din cele trei comunități europene inițiale (CECO, EURATOM și CEE) și include piața interioară, politicile economice comune (socială, regională, agricolă, a mediului, educațională și de sănătate), precum și Uniunea Monetară; pilonii laterali au în vedere politica externă și de securitate comună, respectiv cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne.

Tratatul a instituit principiul subsidiarității, conform căruia deciziile trebuie adoptate de către autoritățile publice cele mai apropiate de cetățeni. Acest principiu încearcă să evite adoptarea unor decizii centralizate și lipsite de realitate.

Articolul 3, aliniatul b al Tratatului de la Maastricht stipulează: „Comunitatea acționează în limitele competențelor care îi sunt conferite și a obiectivelor care îi sunt atribuite prin tratat. În domeniile care nu fac parte din competența sa exclusivă, Comunitatea nu intervine, conform principiului de subsidiaritate, decât în măsura în care obiectivele de acțiune avute în vedere nu pot fi realizate într-o manieră satisfăcătoare de către statele membre”.

Tratatul stabilește, totodată, obiectivele și competențele UE. Uniunea Europeană își propune următoarele obiective: dezvoltarea în mod permanent a unei uniuni mai strânse a popoarelor europene; promovarea progresului economic și a echilibrului social. În special prin crearea unui spațiu fără frontiere interne, prin întărirea coeziunii economice și sociale și prin crearea Uniunii Economice și Monetare (piața unică a fost instituită în anul 1993, iar moneda unică Euro a fost lansată în 1999); afirmarea identității sale pe scena internațională prin punerea în practică a unei politici externe și de securitate comună, inclusiv a unei politici comune de apărare; întărirea protecției drepturilor și intereselor cetățenilor statelor membre prin instituirea unei cetățenii a Uniunii (care nu înlocuiește cetățenia națională, ci o completează, conferind un număr de drepturi politice și civile cetățenilor europeni); dezvoltarea unei cooperări strânse în domeniul justiției și afacerilor interne.

În funcție de domeniul avut în vedere, UE joacă un rol diferit, clar definit prin tratate: fie ea gestionează în mod direct sectorul în chestiune (spre exemplu, cazul negocierilor internaționale ale GATT); fie acțiunea sa este limitată la simpla coordonare a politicilor naționale sau la încurajarea cooperării dintre statele membre, cum este cazul educației și formării profesionale; pentru a facilita funcționarea pieței interioare, ea poate să adopte texte de armonizare a legislațiilor naționale existente; în anumite domenii de importanță particulară, UE lansează „acțiuni-pilot”, limitate în timp, ce permit schimbul de experiență la nivel european între statele membre (de exemplu, schimburile de studenți sau de funcționari).

3. OBIECTIVELE UNIUNII EUROPENE

Uniunea Europeană, conform Tratatului de la Maastricht, are următoarele obiective: să promoveze un progres economic și social, echilibrat și durabil, în special prin crearea unui spațiu fără frontiere interne, prin consolidarea coeziunii economice și sociale între statele membre și prin stabilirea unei uniuni economice și monetare, comportând, la termen, o monedă unică, conform dispozițiilor tratatului; să-și afirme identitatea pe scena internațională, mai ales prin punerea în practică a unei politici externe și de securitate comune, inclusiv prin definirea la termen a unei politici de apărare comune, care ar putea conduce, la un moment dat, la o apărare comună; să întărească protecția drepturilor și intereselor cetățenilor statelor membre, prin instituirea unei cetățenii a Uniunii; să dezvolte o cooperare strânsă în domeniile justiției și afacerilor interne; să mențină integral acquis-ul comunitar (Avram 2001: 176) și să îl dezvolte pentru a examina în ce măsură politicile și formele de cooperare instituite prin tratat ar trebui să fie revizuite, în vederea asigurării eficacității mecanismelor și instituțiilor comunitare.

După ce stabilește astfel obiectivele Uniunii Europene, Tratatul de la Maastricht face imediat precizarea că aceste obiective vor fi realizate în conformitate cu dispozițiile sale și cu respectarea principiului subsidiarității. Este limpede, prin urmare, că principiul subsidiarității stă la baza activității Uniunii, așa cum stă, de altfel, și la baza Comunităților Europene, motiv pentru care este invocat, de mai multe ori, în cuprinsul tratatului. Plecând de la ideea că există un bine comun, care depășește binele comun al fiecăruia dintre statele membre într-o comunitate, fără să le înlăture acestora autonomia, subsidiaritatea implică „o delimitare de competență, în așa fel încât să se asigure atât autonomia statelor integrate, cât și interesul general al ansamblului construit” (Zăpârțan 2000: 19).

Aplicat strict la Comunitatea Europeană, ca parte componentă a Uniunii, principiul subsidiarității înseamnă limitarea acțiunilor Comunității numai în cadrul competențelor sale, care i-au fost conferite prin tratatele comunitare, în vederea realizării obiectivelor sale prevăzute, de

asemenea, în aceste tratate. În domeniile care nu aparțin, în mod exclusiv, competenței Comunității, ea intervine numai în cazul și în măsura în care obiectivele acțiunii avută în vedere în acele domenii nu pot fi realizate de către statele membre în mod satisfăcător. Pentru intervenția Comunității se cere, deci, ca acțiunea vizată să poată fi realizată mai bine la nivel comunitar, din rațiuni legate de dimensiunile și efectele acțiunii respective. Tratatul de la Maastricht precizează, în acest sens, că acțiunea Comunității nu va depăși ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor tratatului.

Aplicarea principiului subsidiarității în activitatea Comunității Europene asigură că aceasta nu se îndreaptă spre un stat centralizat. Dimpotrivă, în cadrul ei vor fi apărute și respectate diversitatea istorică a țărilor membre, a regiunilor și a culturii lor. Conform principiului subsidiarității, Comunitatea își asumă numai sarcinile pe care ea le poate realiza mai bine decât autoritățile centrale sau locale ale statelor membre. O dovadă a importanței care se acordă acestui principiu este crearea unui Comitet al regiunilor, format din reprezentanții colectivităților regionale și locale. El are un caracter consultativ, pe lângă organele comunitare (Barna 2007; Bibere 1999: 200-202).

În partea privind Comunitatea Europeană, Tratatul de la Maastricht stabilește că misiunea Comunității este ca, prin stabilirea pieței comune și a uniunii economice și monetare, să promoveze o dezvoltare armonioasă și echilibrată a activităților economice, o creștere durabilă și neinflaționistă care respectă mediul, un grad înalt de convergență al performanțelor economice, un nivel de folosire a forței de muncă și de protecție socială ridicat, creșterea nivelului și calității vieții, coeziunea economică și socială și solidaritatea statelor membre.

Pentru realizarea acestei misiuni, Comunitatea trebuie să întreprindă următoarele acțiuni: eliminarea dintre statele membre a tarifelor vamale și a restricțiilor cantitative; o politică comercială comună; o piață internă caracterizată prin abolirea între țările membre a oricăror obstacole privind libera circulație a mărfurilor, persoanelor, serviciilor și a capitalurilor; o politică comună în domeniul agriculturii, pescuitului, transporturilor, în domeniul social și economic; o politică comună cu privire la mediul înconjurător; apropierea legislațiilor naționale; promovarea cercetării și dezvoltării tehnologice; asigurarea unui nivel ridicat de protecție a sănătății; protecția consumatorilor; o politică comună în domeniul cooperării pentru dezvoltare; acțiuni în domeniile educației, energiei, protecției civile și turismului; asocierea țărilor de peste mări pentru creșterea schimburilor comerciale cu ele și desfășurarea în comun a efortului pentru dezvoltarea economică și socială.

Tratatul de la Maastricht reprezintă o nouă etapă de integrare europeană. Astfel, el: a fixat un calendar pentru crearea monedei unice, Euro, punctul final al logicii procesului de construcție a unei piețe fără frontiere; a lansat noțiunea de cetățenie europeană pentru toți cetățenii statelor membre, prin instituirea unor noi drepturi - dreptul la vot și la eligibilitate în cadrul alegerilor locale

și europene, dreptul de petiție, dreptul de recurs în fața mediatorului european; a conferit Parlamentului European noi puteri, precum cea de codecizie cu Consiliul UE; a introdus doi noi „piloni” de natură interguvernamentală; a extins procedura de vot cu majoritate calificată unor noi domenii; a formulat mai multe ipoteze privind viitorul arhitecturii Uniunii.

4. STABILIREA CRITERIILOR DE ADERARE LA UE

Tratatul de la Maastricht prevede că „orice stat european care respectă principiile fundamentale ale Uniunii (libertate, democrație, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale) poate cere să devină membru al UE”. Consiliul European întrunit la Copenhaga (21-22 iunie 1993) a stabilit că aderarea fiecărei țări care își propune să devină membră a Uniunii Europene va avea loc de îndată ce aceasta va fi capabilă să își asume obligațiile ce îi revin prin satisfacerea condițiilor economice și politice pe care le implică aderarea.

Criteriile pentru aderarea la Uniunea Europeană sunt următoarele: criteriul geografic (apartenența geografică, economică sau culturală la bătrânul continent); criteriul politic (dezvoltarea democratică, stabilitatea politică, supremația legii, apărarea drepturilor omului, respectarea și protecția minorităților, abolirea pedepsei cu moartea); criteriul economic (existența unei economii de piață viabile, capacitatea de a face față presiunii concurențiale și forțelor pieței libere în interiorul Uniunii); adoptarea *acquis*-ului comunitar; criteriul capacității administrative de aplicare a *acquis*-ului comunitar.

Acquis-ul comunitar cuprinde: dispozițiile tratatelor constitutive (Tratatele de constituire ale CEE și EURATOM, semnate la 25 martie 1957 la Roma și ale Tratatului privind Uniunea Europeană, semnat la 7 februarie 1992 la Maastricht), precum și ale tuturor acordurilor care le-au modificat în timp, inclusiv tratatele privind aderarea noilor membri; regulamentele, directivele și deciziile emise de către instituțiile Uniunii Europene, ca acte cu putere obligatorie, precum și celelalte acte adoptate de către instituțiile Uniunii Europene, cum ar fi declarații, rezoluții, strategii comune, acțiuni comune, poziții comune, concluzii, decizii-cadru și altele de acest fel; convențiile multilaterale deschise numai statelor membre ale Uniunii Europene, precum și cele deschise unui număr mai mare de state, la care statele membre ale Uniunii Europene și, după caz, Comisia Europeană sunt părți, desemnate ca atare de către acestea din urmă ca făcând parte din *acquis*; jurisprudența Curții de Justiție a Comunităților Europene.

Acquis-ul comunitar este grupat în 31 de capitole, ce sunt deschise succesiv negocierii:

1. Libera circulație a bunurilor;
2. Libera circulație a persoanelor;
3. Libera circulație a serviciilor;

4. Libera circulație a capitalurilor;
5. Dreptul societăților comerciale;
6. Politica de concurență;
7. Agricultură;
8. Pescuitul;
9. Politica în domeniul transporturilor;
10. Impozitarea;
11. Uniunea Economică și Monetară;
12. Statistica;
13. Politica socială și de ocupare a forței de muncă;
14. Energie;
15. Politica industrială;
16. Întreprinderile mici și mijlocii;
17. Știință și cercetare;
18. Învățământ și formare profesională;
19. Telecomunicații și tehnologia informației;
20. Cultura și audio-vizual;
21. Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale;
22. Mediul înconjurător;
23. Protecția consumatorului și sănătatea publică;
24. Cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne;
25. Uniunea vamală;
26. Relațiile economice internaționale;
27. Politica externă și de securitate;
28. Controlul financiar;
29. Prevederi financiare și bugetare;
30. Participarea la Instituțiile U.E.;
31. Altele.

În decembrie 1995, Consiliul European de la Madrid cere ca, în contextul strategiei de preaderare, să fie create condiții pentru integrarea gradată și armonioasă a țărilor candidate prin dezvoltarea unei economii de piață, adaptarea structurilor administrative și constituirea unui mediu economic și monetar stabil.

5. DEZVOLTAREA INSTITUȚIONALĂ

Uniunea Europeană este gestionată prin intermediul instituțiilor comune. Relațiile dintre instituțiile și organele UE sunt bazate pe parteneriat, cooperare și dependență mutuală.

Tratatul de la Maastricht confirmă vechile organe (instituții) comunitare: Consiliul European, Consiliul, Comisia, Parlamentul European și Curtea de Justiție. Tratatul le completează competențele și dezvoltă raporturile dintre aceste organe, în sensul democratizării și strângerii legăturilor dintre ele.

Parlamentul European a primit, pe baza Tratatului de la Maastricht, un rol sporit ca organ legislativ, față de vechiul său statut. Tratatul îi conferă puteri de decizie, împreună cu Consiliul, în următoarele domenii: libera circulație a muncitorilor, realizarea pieței interne, educație, cercetare științifică, mediu înconjurător, realizarea rețelelor transeuropene, sănătate, cultură și protecția consumatorilor.

Un aspect nou al competențelor Parlamentului European, conferit prin dispozițiile Tratatului de la Maastricht, este dreptul său de a institui comisii temporare de anchetă, pentru a examina acuzațiile referitoare la o ilegalitate sau cazurile de administrare incorectă a dreptului comunitar. De asemenea, oricare cetățean al Uniunii Europene, ca și oricare persoană fizică sau morală rezidentă într-un stat membru al Uniunii are dreptul să prezinte, cu titlu individual sau împreună cu alții, o petiție Parlamentului European cu privire la acțiunile organelor comunitare care l-au afectat în mod direct. Pentru soluționarea acestor plângeri, Parlamentul numește un Mediator, care procedează la o anchetă și întocmește un raport către Parlamentul European și celelalte instituții vizate.

Consiliul, organ de decizie al Comunităților Europene, a devenit Consiliu al Uniunii, purtând această denumire din anul 1993. Alcătuit din miniștrii de externe ai țărilor membre sau din miniștri de resort, în funcție de problemele aflate în dezbateră, acest organ se reunește la convocarea președintelui său ori la cererea unuia dintre membri sau la cererea Comisiei. Președinția Consiliului revine, prin rotație, pe timp de 6 luni, fiecăruia dintre statele membre.

În temeiul Tratatului privind Uniunea Europeană, el: adoptă deciziile necesare pentru definirea și punerea în practică a politicii externe și de securitate comună, pe baza orientărilor generale trasate de către Consiliul European; coordonează activitățile statelor membre și adoptă măsurile necesare cu privire la cooperarea polițienească și juridică în domeniul penal.

Consiliul European a fost consacrat juridicește, ca organ comunitar, prin Actul Unic European, din 1986. Se întrunește la nivel de șefi de state sau guverne o dată la 6 luni, întâlnirea fiind organizată de țara care a deținut președinția, la sfârșitul mandatului ei. Consiliul European este centrul de impulsare a principalelor inițiative politice ale Uniunii Europene și este un organ de arbitraj în problemele litigioase din cadrul Consiliului. El dezbate și problemele internaționale de

actualitate. Hotărârile sale nu sunt obligatorii, au însă o mare valoare politică.

Comisia Europeană reprezintă interesul comun și încarnează personalitatea Uniunii, preocuparea ei majoră fiind apărarea intereselor cetățenilor europeni. *Comisia* este organul permanent al Comunităților Europene, cu sediul la Bruxelles. Se compune din 27 de comisari europeni, câte unul pentru fiecare stat membru, numiți de comun acord de guvernele statelor membre și aprobați de Parlamentul European, pentru o perioadă de cinci ani.

Comisia este inițiatorul politicilor comunitare și este responsabilă pentru menținerea unității comunitare.

Comisia este organul comunitar de execuție, chemat să reprezinte interesele comunitare și, prin urmare, să asigure, în primul rând, respectarea tratatelor comunitare. Ca gardian al tratatelor comunitare, Comisia urmărește modul în care statele membre aplică aceste tratate, veghează asupra aplicării de către statele membre a hotărârilor comunitare și reprimă încălcările tratatelor și actelor comunitare.

Curtea de Justiție este un organ comunitar independent față de celelalte organe ale Uniunii Europene și față de statele membre. Este un organ supranațional, care are un rol important în realizarea procesului de integrare și de apărare a dreptului comunitar, motiv pentru care este, de fapt, un organ al Comunităților Europene și nu al Uniunii, în întregul ei.

Curtea de Justiție se compune din 27 judecători (câte unul din fiecare stat membru) și 8 avocați generali, numiți de statele membre, pe timp de 6 ani cu posibilitatea de reînnoire a mandatului. Ei sunt aleși din rândul juriștilor de o incontestabilă competență profesională și a căror independență este indiscutabilă.

Sediul ei este la Luxemburg.

Tratatul de la Maastricht confirmă, ca organ comunitar, Curtea de Conturi, cu sediul la Luxemburg. Înființată în anul 1975, ea este competentă să verifice legalitatea încasărilor și cheltuielilor comunitare, ca și buna gestiune financiară a Comunității Europene. Membrii Curții își exercită funcțiile lor în deplină independență, în interesul general al Comunității.

Curtea de Conturi are ca principală misiune controlul legalității, regularității și bunei gestiuni financiare a veniturilor și cheltuielilor Uniunii.

Orice instituție sau organ ce beneficiază de fondurile UE este supus controlului Curții de Conturi, trebuind să-i pună la dispoziție informațiile și documentele cerute de către aceasta. Controlul se extinde și asupra administrațiilor naționale, regionale și locale care participă la fondurile comunitare, precum și asupra beneficiarilor de ajutoare comunitare din interiorul sau exteriorul UE.

CONCLUZII

Tratatul de la Maastricht reprezintă o nouă etapă de integrare europeană. Astfel, el: a fixat un calendar pentru crearea monedei unice, euro, punctul final al logicii procesului de construcție a unei piețe fără frontiere; a lansat noțiunea de cetățenie europeană pentru toți cetățenii statelor membre, prin instituirea unor noi drepturi - dreptul la vot și la eligibilitate în cadrul alegerilor locale și europene, dreptul de petiție, dreptul de recurs în fața mediatorului european; a conferit Parlamentului European noi puteri, precum cea de codecizie cu Consiliul de Miniștri; a introdus doi noi „piloni” de natură interguvernamentală; a extins procedura de vot cu majoritate calificată unor noi domenii; a formulat mai multe ipoteze privind viitorul arhitecturii UE.

BIBLIOGRAFIE

1. AVRAM, Ion, *Uniunea Europeană și aderarea României*, Ed. Sylvi, București, 2001.
2. BARNĂ, Radu Cristian, *Dezvoltare regională în Europa*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj Napoca, 2007.
3. BIBERE, Octav, *Uniunea Europeană între real și virtual*, Ed. ALL Educațional, București, 1999.
4. CHIVU, Gabriela, *Organizații interstatale contemporane*, Ed. Argonaut, Cluj Napoca, 2002.
5. LEICU, Corina, *Drept comunitar*, Ed. Lumina Lex, București, 1998.
6. PUȘCAȘ, Vasile, *Negociind cu Uniunea Europeană*, Vol. I-VI, Ed. Economică, București, 2003.
7. VESE, Vasile, Adrian IVAN (coord.), *Tratatul de la Nisa*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
8. VESE Vasile, Adrian IVAN, *Istoria integrării europene*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2001.
9. ZĂPĂRȚAN, Liviu Petru, *Construcția europeană*, Ed. Imprimeriei de Vest, Oradea, 2000.
10. Portalul Uniunii Europene Page n.d. http://europa.eu/index_ro.htm
11. Portalul Uniunii Europene Treaty of Lisbon Page n.d. http://europa.eu/lisbontreaty/index_en.html
12. Consiliul Europei, Biroul de informare București Page n.d. <http://www.coe.ro/>.